

بایدها و نبایدهای نمایشگاه کتاب در گفت و گو با معاون پژوهشی وزیر آموزش و پرورش

ناشران آموزش و پرورش نباید گیشه‌ای و صندوقی فکر کنند

حامد حسین عسکری / اگر قرار باشد اهالی کتاب و کتابخوانی، یک پاتوق بزرگ سالانه داشته باشند، این پاتوق، نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران است که حالا ۲۶ ساله شده؛ در این میان، شاید مخاطبان کم‌سن و سال این میعاد فرهنگی چندان به چشم نیایند و تاثیر حضور آنها احساس نشود، اما تاثیر ظاهری و محتوایی نمایشگاه بر آنها قابل انکار نیست و نشانه‌های آن در درازمدت معلوم می‌شود. حجت‌الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام‌محمدیان، معاون وزیر آموزش و پرورش و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی که سازمان متبوعش متولی تالیف کتاب‌های درسی و کمک‌درسی برای دانش‌آموزان است، در گفت و گو با «فرهنگستان»، به جایگاه آموزش و پرورش در نمایشگاه کتاب و بایدها و نبایدهای این مشارکت فرهنگی پرداخت.

آقای دکتر، نمایشگاه کتاب تهران هر سال برپا می‌شود و الان هم برای بیست و ششمین بار پس از انقلاب، در حال برگزاری است؛ فکر می‌کنید نظام آموزش و پرورش کشورمان چقدر نسبت به این رویداد بزرگ فرهنگی احساس وظیفه کرده است؟

آموزش و پرورش برای راه‌اندازی نمایشگاه بین‌المللی کتاب، مسوولیت مستقیمی ندارد و این کار بر عهده وزارت ارشاد است که برای توسعه فرهنگ کتابخوانی و حمایت از کتابخوان‌های حرفه‌ای، اقدام به برپایی نمایشگاه می‌کند؛ برای اهالی صنعت نشر نیز برپایی چنین آوردگاهی لازم است تا از جدیدترین دستاوردهای یکدیگر در ایران و جهان مطلع شوند و راه‌های تعامل بهتر و بیشتر و رفع مشکلات همیشگی این حوزه را پیدا کنند؛ در واقع، نمایشگاه کتاب میعادگاهی است که از طرف دولت برپا می‌شود تا امکان تعامل بیش از پیش اهالی فکر و فرهنگ فراهم شود.

ناشران آموزش و پرورش هم در نمایشگاه کتاب، مخاطبان متنوعی دارند که طیف وسیعی را دربرمی‌گیرد؛ از معلمان و کارشناسان تعلیم و تربیت گرفته تا دانش‌آموزان و اولیای آنان. مهم‌ترین این ناشران هم، «انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» است که بیشتر به مخاطبان کودک و خردسال که یا هنوز به سن مدرسه نرسیده‌اند یا در سال‌های آغازین مدرسه هستند، توجه دارد. در کنار انتشارات کانون، «نشر مدرسه» نیز در حوزه کتاب‌های تکمیلی و کمک‌آموزشی و مطابق با استانداردهای وزارت آموزش و پرورش فعالیت می‌کند و تازه‌های خود را در نمایشگاه به مخاطبان ارائه می‌دهد.

«انتشارات انجمن اولیا و مربیان» نیز برای بزرگ‌ترها و «انتشارات تربیت» هم عمدتاً برای مربیان پرورشی و تربیتی مدارس دست به انتشار کتاب می‌زنند و در نمایشگاه امسال حضور دارند. بنابراین اینکه ناشران آموزش و پرورش به‌عنوان چند ناشر دولتی در کنار سایر ناشران حضور داشته باشند، خوب است؛ مشروط بر اینکه نقش الگویی و پیشگامی ایفا کنند، نه نقش انفعالی و دنباله‌روی.

منظور تان چیست؛ ناشران آموزش و پرورش در نمایشگاه دقیقاً باید در چه زمینه‌ای الگو و پیشگام باشند؟

ببینید! وقتی ناشران آموزش و پرورش در چنین نمایشگاهی با این گستره و حجم محصولات و تنوع مخاطبان حاضر می‌شوند، باید به مخاطبان خود این پیام را به‌طور شفاف و صریح منتقل کنند که کتاب خوب چه کتابی است و برای تولید آن چه باید کرد؛ در واقع اگر قرار است که بهترین و فاخرترین آثار فکری و فرهنگی در این آوردگاه ملی و بین‌المللی به مردم ارائه شود، قطعاً آموزش و پرورش به‌عنوان حساس‌ترین دستگاه فرهنگی و آموزشی کشور، باید پیشگام باشد و هر اثری را به‌خورد مخاطب ندهد و این دقت و ظرافت را به دیگر ناشران هم القا کند که در برابر مخاطب، مسوولیت داریم.

فکر می‌کنید لازمه این پیشگامی و الگوشدن چه چیزی است؟ و اساساً خودتان به‌عنوان متولی این بخش، چه طرحی برای این پیشگامی دارید؟

بر اساس قانون، وزارت آموزش و پرورش متولی سامان بخشی منابع آموزشی و کمک‌آموزشی است و این موضوع در مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش نیز مورد تاکید قرار گرفته و توسط رئیس جمهور ابلاغ شده است. پیام این مصوبه این است که نباید هر کتابی را به اسم کتاب درسی یا کمک‌درسی به خورد دانش‌آموز داد و سلامت و اشتباهی علمی و تربیتی او را در معرض خطر قرار دهیم بنابراین در نمایشگاه که کانون تنوع محصولات چاپی است و احتمالاً برای بخش‌های قابل توجهی از دانش‌آموزان نیز جذابیت دارد، باید بیشتر به این اصل توجه شود و تنها آثاری به مخاطبان دانش‌آموز ارائه شود که به تایید وزارت آموزش و پرورش رسیده باشد؛ البته این نکته را هم باید یادآوری کنم که صرف نظر از این هشدار و حذر، ما بر خودمان لازم می‌دانیم که به دلیل اختلالات و سختی‌های صنعت نشر به‌ویژه در رابطه با قیمت کاغذ و سایر هزینه‌های جانبی، از فعالان این حوزه که آثار فاخری را برای دانش‌آموزان تولید می‌کنند، حمایت کنیم. در این رابطه، از برگزاری نمایشگاه‌های استانی با آغوش باز استقبال و از آنها حمایت می‌کنیم.

آقای دکتر، محیط نمایشگاه کتاب، محیط متنوع و جذابی است که طیف‌های مختلف فکری در آن حضور دارند و انواع و اقسام محصولات را به مخاطبان ارائه می‌کند؛ فکر می‌کنید در این محیط متنوع و متکثر، چه آسیب‌هایی می‌تواند نظام آموزش و پرورش را تهدید کند؟

من معتقدم هر کس که در بازار نشر وارد می‌شود، انصافاً باید تقدیر و تجلیل شود چون کار راحتی نیست اما هر کار صحیحی ممکن است آفتی نیز داشته باشد که نباید از آنها غفلت شود. انتظار ما به‌عنوان متولی تعلیم و تربیت رسمی کشور این است که وزارت ارشاد شاخص‌های معینی را برای نشر، به‌ویژه در حوزه کتاب‌های کمک‌درسی تعریف و ارائه کند. توصیه ما به اتحادیه ناشران هم این است که آنهایی را که دنبال سری‌دوزی وصله و پینه‌ای در زمینه کتاب‌های کمک‌درسی و آموزشی و چاپیدن (چاپ کردن) و چاپیدن (ثروت‌اندوزی صرف) هستند، تحت نظر داشته باشند؛ این دقت و نظارت باید در تمام ایام سال مخصوصاً در روزهای برگزاری نمایشگاه اعمال شود تا هر محصولی به خورد بچه‌های مردم داده نشود. در این رابطه، من واقعا معتقدم رتبه‌بندی ناشران بر اساس شاخص‌های کیفی، بسیار ضروری است و می‌تواند به عرصه چاپ و نشر و کتابخوانی به‌ویژه در حوزه نشر کودک و نوجوان کمک خوبی کند.

البته در دیگر زمینه‌ها اقدامات خوبی از طرف وزارت ارشاد انجام شده که انتشار «هفته‌نامه کتاب» و «کتاب ماه» از جمله آنهاست و می‌تواند اطلاعات جامع و سالم‌سازی شده‌ای را در حوزه نشر به مخاطبان ارائه دهد اما جای خالی یک نشریه استخوان‌دار در حوزه کودک و نوجوان که علاوه بر نقد کتاب، فعالیت‌های ناشران را نیز رتبه‌بندی و ارزیابی کند و منجر به کیفی‌سازی فعالیت‌های ناشران شود، خالی است. اگر صنف ناشران، خودشان این کار را انجام دهند، به مراتب بهتر و موثرتر از هر نوع ممیزی است و می‌تواند به بهبود روند انتشار کتاب‌ها به‌ویژه کتاب‌های آموزشی و تربیتی کودکان و نوجوانان کمک کند.

ما در تدوین سیاست‌های پنج‌سال آینده وزارت آموزش و پرورش این نکته را مدنظر قرار داده‌ایم که سطح «انتشارات مدرسه» را به‌عنوان یک ناشر آموزشی و تربیتی در حوزه ملی یا حتی منطقه‌ای (خاورمیانه) ارتقا دهیم و با جدیت هم این کار را دنبال می‌کنیم و البته این ارتقای کمی و کیفی را، برای تمام ناشران آموزش و پرورش از گذشته تا الان دنبال کرده‌ایم و دنبال خواهیم کرد. اما در رابطه با اینکه لازمه رشد و پیشرفت این ناشران چیست، باید تاکید کنم یا حتی هشدار بدهم که متولیان نشر در آموزش و پرورش نباید گیشه‌ای و صندوقی فکر کنند و به فکر سود باشند!

آقای دکتر، مگر ناشری هست که به فکر سود نباشد؟ به نظر شما اصلاً ممکن است یک ناشر با این هزینه‌های جانبی سنگین، به ارتقای مادی فکر نکند؟

حرف شما درست است؛ اگر قبول کنیم که نشر کتاب به‌عنوان یک «صنعت» شناخته می‌شود، بنابراین نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که یک ناشر به فکر سود کردن نباشد، اما از طرف دیگر باید توجه کنیم و این سوال را از خودمان و از ناشران آموزش و پرورش بپرسیم که برای چه هدفی ایجاد شده‌اند و فعالیت می‌کنند؟ و آیا چنین هدفی با سودمحوری همخوانی دارد یا نه؟ در واقع منظور و تاکید ما این است که ناشران آموزش و پرورش بیشتر از دیگر ناشران به دنبال تولید و عرضه آثار فاخر باشند و با آثار خود، از سیاست‌ها و راهبردهای کلان نظام تعلیم و تربیت حمایت کنند؛ به‌ویژه اینکه، این ناشران باید اهداف آموزشی، پژوهشی و تربیتی تعریف شده در اسناد بالادستی آموزش و پرورش از قبیل «سند تحول بنیادین» و «برنامه درسی ملی» را به سهم خود محقق کنند، نه اینکه به خاطر غلبه نگاه سودمحور و حرکت منفعلانه، کتاب‌ها را با محتوایی تولید و عرضه کنند که دانش‌آموزان را از آن اهداف و استانداردها - در بعد تربیتی و آموزشی - دور کند؛ البته ما امسال هم امیدواریم ناشران ما بتوانند این نقش الگویی را ایفا کنند و جزو برگزیدگان باشند.

صرف نظر از جنبه‌های هشدار کار، چه پیشنهادی دارید؟ عموم ناشران مخصوصاً ناشران آموزش و پرورش در روزهای برگزاری نمایشگاه، در چه قالبی باید کار کنند تا تاثیر گذار تر باشند؟

یکی از توصیه‌های همیشگی ما به ناشران آموزش و پرورش این بوده است که چهره‌های فرهنگی و ناشران و مولفان نامدار را مستقیماً به مخاطبان و بازدیدکنندگان معرفی کنند؛ این ارتباط چهره به چهره تاثیر ماندگاری دارد. در عین حال، نسبت به توسعه فرهنگ مطالعه در بین مخاطبان هم توجه جدی داشته باشند که راه‌های تحقق این موضوع از طرف خود ناشران هم قابل تامل و بررسی است. نکته دیگری هم که باید همه مخصوصاً ناشران وزارتخانه به آن توجه داشته باشند این است که در محیط نمایشگاه و در بخش‌های جنبی آن، ارتباط تنگاتنگی با سایر ناشران برقرار کنند تا قدم‌های موثرتری برای کیفی‌سازی حوزه نشر برداشته شود؛ واقعیت این است که خود ناشران بهتر از هر مرجع دیگری می‌توانند در این زمینه قدم بردارند.

نکته دیگری که باید مورد توجه ناشران قرار گیرد این است که